

Зоряна Бойко

ВНУТРІШНЬОСЕКТОРНА ТА МІЖСЕКТОРНА ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС

У статті аналізується товарна та географічна структура зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС-25; визначається рівень міжсекторної та внутрішньосекторної торгівлі між нашою країною та ЄС-25; оцінюється вплив ПП на торгові потоки; визначаються фактори, що перекодижують розвитку внутрішньосекторної торгівлі України з країнами ЄС-25 та обґрунтовується напрямки підвищення ефективності присутності країни на ринку ЄС.

Зазвичай вважається, що кожна країна, беручи участь у міжнародній торгівлі, експортує товари для виготовлення яких найбільш сприятливими є її факторозабезпеченість, технологія і клімат та імпортує товари, для виготовлення яких її національні характеристики є менш сприятливими. Така торгівля називається міжсекторною. Проте основана частина експорту та імпорту індустріальних країн відноситься до одного сектору промисловості, тобто характеризується внутрішньо секторними торговими потоками, що не вписується в рамки класичних та неокласичних теорій міжнародної торгівлі. Тому, із 60-х рр. минулого століття починає зароджуватися новий напрямок в теорії міжнародної торгівлі – нова теорія торгівлі, що дає можливість краще пояснити напрямки торгових потоків між країнами.

На думку автора, аналіз зовнішньої торгівлі України повинен обов'язково передбачати її декомпозицію на міжсекторну та внутрішньо секторну. Зазначені види торгівлі знаходяться під впливом різних визначальних факторів. В контексті досягнення однієї із основних цілей зовнішньої політики України – інтеграції у ЄС та враховуючи те, що одним із найважливіших індикаторів зрілості країни до інтеграції є рівень внутрішньосекторної торгівлі, надзвичайно актуальним є його визначення щодо торгівлі України з країнами ЄС.

Метою даного дослідження є виявлення основних тенденцій зовнішньої торгівлі України з

країнами ЄС та визначення ступеня конвергенції вітчизняної зовнішньоторговельної структури до структури торгівлі ЄС.

Варто зазначити, що у вітчизняній літературі, практично відсутні ґрунтовні дослідження внутрішньосекторної та міжсекторної торгівлі України з країнами ЄС. Частково даній проблематиці присвячені праці І.Бурковського, І.Пузанова, Є.Савельєва, І.Гладій, В.Кончина, О.Саліхова, Ю.Руденко.

На відміну від вітчизняної літератури, проблемам розвитку внутрішньосекторної та міжсекторної торгівлі в іноземній літературі приділяється надзвичайно висока увага. Серед іноземних науковців, що здійснили вагомий вклад у дослідження теоретичних аспектів та емпіричний аналіз внутрішньосекторних та міжсекторних торгових відносин варто зазначити К.Абд-Ель-Рахмана, А.Еквіно, Б.Баласса, А.Діксита, Р.Фалвея, Г.Кієрковскі, Л.Фонтане, М.Фройдерберга, Д.Грінавея, Р.Хайне, С.Мілнера, Г.Грубеля, П.Ллойда, Е.Хеллмана, П.Кругмана, К.Ланкастера та ін.

Перш, ніж приступити до аналізу торгівлі України з країнами ЄС, визначимо місце України серед країн ЄС за загальною структурою експорту. Порівнюючи Україну з країнами ЄС-25 варто зауважити, що вона посідає 5 місце (поступаючись Литві, Греції, Латвії та Кіпру) за величиною частки експорту сировини та сільськогосподарської продукції в загальному експорті товарів (32%) і відповідно 21 місце за величиною частки експорту промислових товарів в загальному експорті товарів (68%). Така структура експорту нашої країни обумовлена загальною структурою вітчизняного промислового виробництва, рівнем його технологічного забезпечення та недостатніми темпами оновлення продукції. Порівнюючи частку експорту високотехнологічної продукції у загальному експорті промисловими товарами України з країнами ЄС-25, можна констатувати той факт, що ми поступаємося у цьому відношенні лише Польщі. Для України частка експорту високотехнологічної продукції в експорті промислових товарів становить лише 5%, тоді, як, наприклад, для Мальти вона дорівнює 58% (див. рис. 1).

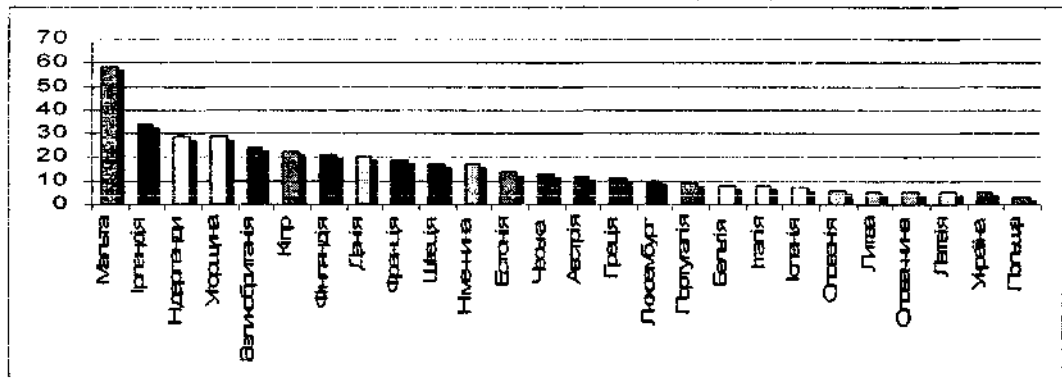

Рис. 1. Експорт високотехнологічної продукції (% експорту промислових товарів), 2004 р.

Джерело: Розрахунки автора за даними Eurostat

Основні тенденції сучасної зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС проявляються в одночасному зростанні експорту (див. рис. 2) та імпорту (див. рис. 3), причому імпорт зростає значно швидшими темпами, ніж експорт, в результаті чого останні два роки характеризуються від'ємним сальдо зовнішньої торгівлі (2005 р. – -11873913,75 тис. дол. США; 2006 р. – -3443402,96 тис. дол. США) та зниженням коефіцієнту покриття імпорту експортом (2005 р. – 0,78; 2006 р. – 0,73) [1].

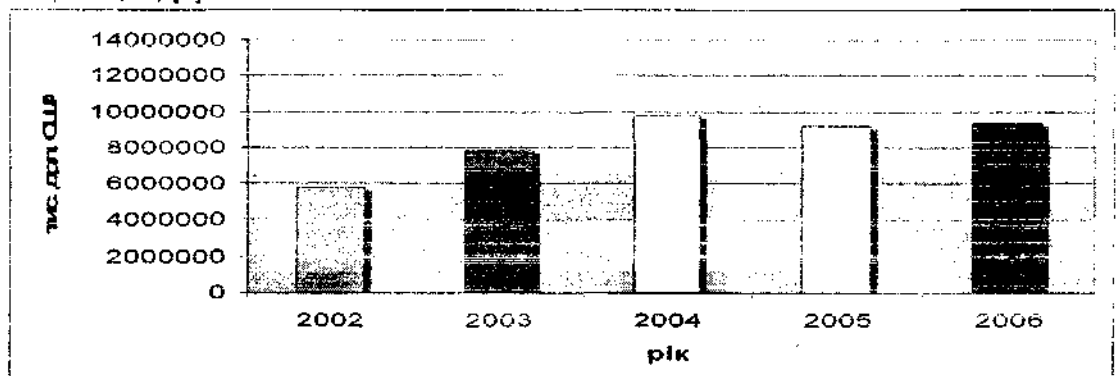
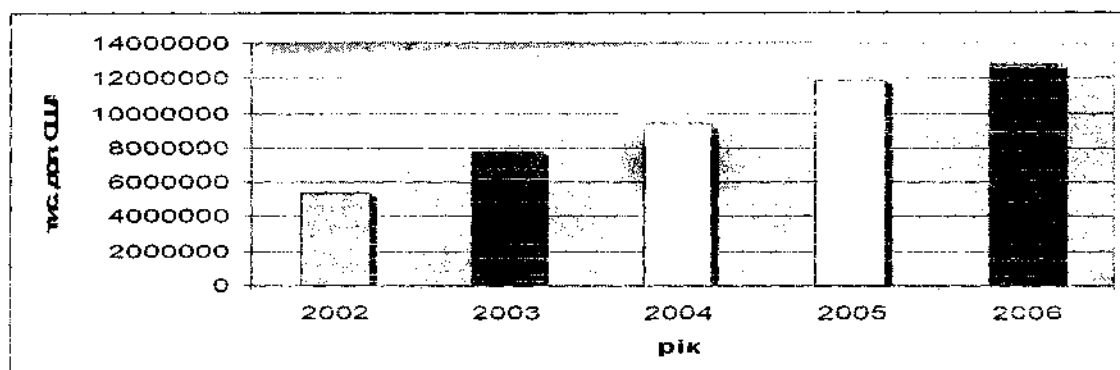

Рис. 2. Динаміка експорту до ЄС-25, 2002-2006 рр.

Протягом 2002-2006 р. у географічній структурі експорту України частка країн ЄС-25 зменшувалася (від 31,93% у 2002 р. до 24,43% у 2006 р.), аналогічна тенденція спостерігається і у географічній структурі імпорту з ЄС-25 (31,91% у 2002 р. та 28,46% у 2006 р.).

У 2006 р. найбільшими експортерами України серед ЄС-25 були: Італія (26,71%), Польща (14,34%), Німеччина (13,70%), Нідерланди (7,58%), Словенія (5,86%); імпортерами – Німеччина (33,30%), Польща (16,46%), Італія (11,43%), Нідерланди (5,00%), Угорщина (4,84%) [1].

Рис. 3. Динаміка імпорту з ЄС-25, 2002-2006 рр.

В товарній структурі експорту до ЄС-25 у 2005 р. переважали чорні метали (21,2%); енергетичні матеріали, нафта та продукти її перегонки (19,3%); руди, шлаки та зола (6,9%); одяг текстильний (5,7%); деревина та вироби з деревини (4%); вироби з чорних металів (3,9%). Найбільші обсяги експорту чорних металів здійснювалися до Італії, Польщі та Німеччини; енергетичних матеріалів, нафти та продуктів її перегонки – до Італії, Німеччини, Кіпру; руд, шлаків та золи – до Словаччини, Чеської Республіки, Австрії; одягу текстильного – до Німеччини, Франції, Сполученого Королівства; деревини та виробів з деревини – до Угорщини, Польщі, Італії; виробів з чорних металів – до Іспанії, Німеччини, Італії [5].

Товарна структура імпорту з країн ЄС-25 у 2005 р. була представлена механічним обладнанням (18,2%); електричними машинами та устаткуванням (11,8%); наземними транспортними засобами, крім залізничних (10,6%); полімерними матеріалами, пластмасами (7,1%); фармацевтичною продукцією (6%); папером та картоном (4,8%). Найбільші імпортні надходження механічного обладнання здійснювалися з Німеччини, Італії, Франції; електричних машин та устаткування – з Німеччини, Швеції, Чеської Республіки; наземних транспортних засобів, крім залізничних – з Німеччини, Польщі, Угорщини; полімерних матеріалів, пластмас – з Німеччини, Польщі, Угорщини; фармацевтичної продукції – з Німеччини, Франції, Угорщини; паперу та картону – з Польщі, Фінляндії, Німеччини [5].

Таблиця 1. Рівень внутрішньосекторної торгівлі України з ЄС-25 за індексом Грубеля-Ллойда, 2002, 2005 рр.

Країна	Індекс Грубеля-Ллойда непристосований		Індекс Грубеля-Ллойда (пристосований)	
	2002	2005	2002	2005
Австрія	9,58	9,68	7,04	8,50
Бельгія	4,27	5,77	14,15	23,10
Греція	3,57	6,58	3,96	5,99
Данія	4,90	9,17	9,64	13,04
Естонія	4,65	6,26	10,23	12,65
Кіпр	3,66	23,46	0,05	1,04
Ірландія	1,37	7,98	4,36	15,23
Іспанія	1,40	3,40	1,88	3,53
Італія	8,33	11,48	5,99	8,78
Латвія	3,34	12,80	5,37	16,61
Литва	7,29	9,58	10,39	10,52
Люксембург	0,35	0,66	2,20	2,47
Мальта	0,06	2,10	0,07	1,86
Нідерланди	4,48	5,23	5,94	6,24
Німеччина	10,35	16,65	8,24	17,61
Польща	10,30	10,63	10,29	12,45
Португалія	0,23	1,07	1,09	1,28
Словаччина	6,90	11,36	9,82	13,27
Словенія	0,81	2,59	0,62	1,37
Сполучене Королівство	3,10	4,72	4,44	5,37
Угорщина	7,84	14,83	19,18	19,51
Фінляндія	3,77	12,21	2,52	19,54
Франція	5,46	11,13	4,09	10,23
Чеська Республіка	4,63	5,31	4,39	5,60
Швеція	1,17	7,12	2,25	9,39

Джерело: Розрахунки автора за даними Держкомстату України.

Проведені автором розрахунки рівня внутрішньосекторної торгівлі України з країнами ЄС-25 за непристосованим та пристосованим індексами Грубеля-Ллойда у 2002 та 2005 р. подані у таблиці 1. Непристосований індекс Грубеля-Ллойда застосовується у випадку відносної торгової збалансованості між країнами, а пристосований – у випадку існування значного сальдо зовнішньої торгівлі. Індекс Грубеля-Ллойда може набувати значення від 0 до 1 (0 – абсолютна міжсекторна торгівля, 1 – абсолютна внутрішньосекторна торгівля). Оскільки вища дезагрегованість товарних груп дозволяє краще отримати уявлення про якісний склад торгівлі,

дослідження проводилося на основі чотирьохцифрового підходу до класифікації товарних груп Товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності України за 2002 та 2005 рр.

Зовнішня торгівля України з країнами ЄС-25 має переважно міжсекторний характер, проте із деякими членами ЄС-25 протягом останніх років спостерігається суттєве зростання внутрішньосекторної торгівлі. Дана тенденція свідчить про відсутність необхідних структурних перетворень у вітчизняній економіці, що перешкоджає реальній економічній інтеграції, шанси якої зростуть по мірі збільшення внутрішньосекторної торгівлі України з країнами ЄС, якщо їй вдасться створити ефективний механізм участі у міжнародних потоках капіталу.

Адже, як засвідчують емпіричні дослідження, одним із найважливіших факторів, що дозволив збільшити рівень внутрішньосекторної торгівлі нових членів ЄС із ЄС-15 став обсяг залучених ПІІ. Не дивлячись на те, що ПІІ в Україну щорічно збільшуються, обсяг залученого капіталу все ще залишається достатньо низьким. На рис. 4 можна побачити географічну структуру ПІІ в Україну за основними інвесторами країнами ЄС-25 та географічну структуру ПІІ з України до основних реципієнтів країн ЄС-25. Вражаючою є різниця в обсягах залучених Україною із ЄС та вкладених в ЄС ПІІ.

Притік та відтік ПІІ відрізняються не лише обсягами, але й галузевим спрямуванням. Так, ПІІ з ЄС-25 в основному вкладаються у промисловість, причому переважно в обробну промисловість. Дана тенденція особливо характерна для країн з якими спостерігаються відносно вищі рівні внутрішньосекторної торгівлі. ПІІ, що ідуть з України до країн ЄС-25 спрямовуються переважно у фінансову діяльність; транспорт і зв'язок, операції з нерухомістю, здавання під наїм та послуги юридичним особам. Тобто ПІІ з України в ЄС-25 прямують у сфери з швидким оборотом капіталу, тим самим створюються суттєві перешкоди на шляху інтеграції країни у виробничі та торгові структури ЄС. Отже, поки що секторна структура притоку і відтоку ПІІ не сприяє підвищенню рівня внутрішньосекторної торгівлі України з країнами ЄС.

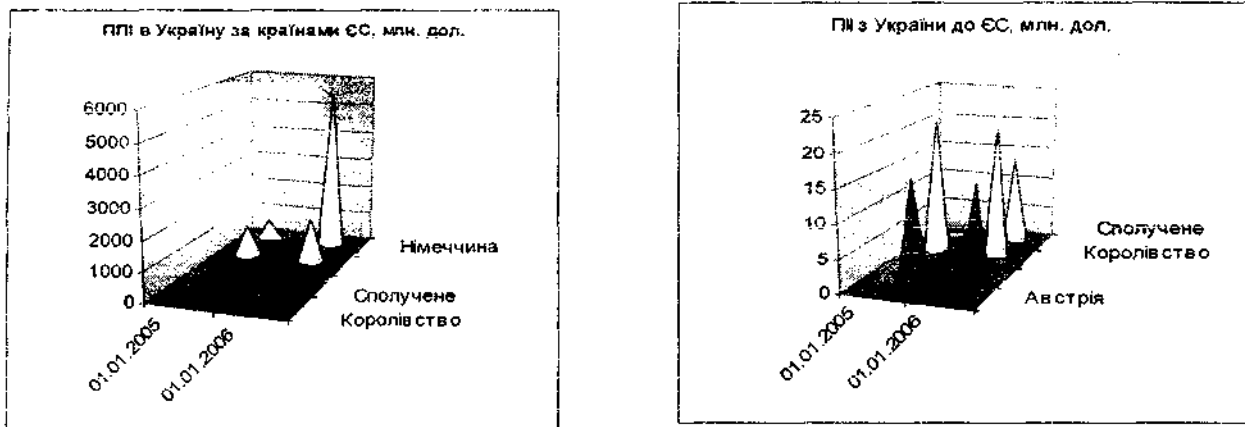

Рис. 4. Залучені та вкладені Україною ПІІ в окремі країни ЄС [3;4]

Результати проведеного аналізу дають можливість виділити цілий ряд негативних внутрішніх та зовнішніх факторів, що перешкоджають успішному розвитку зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС:

- відсутність стійкого платоспроможного внутрішнього ринку, що обмежує потенціал розвитку експортних можливостей (різниця у ВВП на душу за ПКС у дол. США між Україною та Люксембургом (найвищий показник по ЄС-25) у 2004 р. становила 10,9 рази і Україною та Латвією (найнижчий показник по ЄС-25) – 1,8 рази);
- слабкі позиції України у сфері високих технологій (низька питома вага високих технологій в експорті; одне запатентоване технологічне рішення створює в середньому в 9 разів меншу вартість високотехнологічного експорту, ніж у країнах ЄС);
- слабкий зв'язок зовнішньоторговельної діяльності з експортом капіталу до країн ЄС, що перешкоджає створенню на території ЄС ефективно діючих сервісних та збутових мереж для вітчизняних компаній;
- незначні інвестиції в економіку України з боку потужних європейських ТНК, що перешкоджає розвитку виробничої кооперації та робить неможливим входження вітчизняних виробників до міжнародних розподільчих систем ТНК та їх проникнення на високотехнологічні ринки.

Тому з метою прискорення реальної інтеграції України в ЄС необхідно інтенсивно використовувати заходи спрямовані на суттєве зростання внутрішньосекторної торгівлі:

- ініціювати спільні з ЄС транснаціональні проекти та підвищувати інтенсифікацію трансграничного співробітництва;
- стимулювати процес об'єднання приватних фірм з метою формування олігополістичної економіки під контролем держави, тим самим створюючи конкурентоспроможні на світових ринках промислові об'єднання.
- істотно збільшити легальні інвестиції вітчизняних компаній у країни ЄС з метою забезпечення розвитку маркетингових та сервісних мереж для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників;

Наукові записки

- вжити заходів, спрямованих на розширення недержавних комерційних представництв в країнах ЄС.

В рамках цієї статті не проводився детально аналіз внутрішньосекторної та міжсекторної торгівлі України з країнами ЄС на рівні окремих секторів, що становитиме подальший напрямок наукових досліджень автора.

Хоча, у будь-якому випадку розвиток внутрішньосекторної торгівлі між Україною та країнами ЄС залежатиме в першу чергу від темпів економічного зростання в країні.

Література

1. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами// <http://www.ukrstat.gov.ua>. 2. Доповідь «Стан зовнішньоекономічних відносин України з країнами ЄС»// <http://www.ukrstat.gov.ua>. 3. Прямі іноземні інвестиції в Україну з країн ЄС// <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. Прямі іноземні інвестиції з України в країни ЄС// <http://www.ukrstat.gov.ua>. 5. Товарна структура зовнішньої торгівлі України// <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Zoryana Boyko

INTRA-INDUSTRY AND INTER-INDUSTRY TRADE BETWEEN UKRAINE AND EU

The commodity and geographical structure of Ukrainian international trade with EU countries are analyzed; the level of intra-industry and inter-industry trade between our country and EU-25 is determined; the influence of FDI on trade flows is estimated; the prohibitive factors of intra-industry trade between Ukraine and EU are defined; the methods of improvement of Ukrainian trade relations with EU-25 are proposed in the article.

УДК 336.76

Василь Бойко

ЗМІНИ В ТОРГОВИХ СИСТЕМАХ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОНДОВИХ БІРЖ В СВІТЛІ ПОЯВИ НОВИХ ОРГАНІЗАТОРІВ ТОРГІВЛІ ТА ІНТЕРНЕТУ

У статті розглянуто тенденції розвитку і процес інтеграції фондових бірж в світлі появи нових організаторів торгівлі і Інтернету.

Зміни в торгових системах фондових бірж

Найважливішою тенденцією останніх двох десятиліть на фондовому ринку стала автоматизація торгівлі цінними паперами і впровадження на фондових біржах комп'ютерних систем. У першу чергу автоматизація торкнулася системи розрахунків і клірингу, що у даний час немислимо без використання могутньої обчислювальної техніки, потім дійшла черга і до впровадження комп'ютерів безпосередньо в процедуру подачі заявок на біржу і, нарешті, безпосередньо в торгівлю.

В даний час велика частина бірж розвинутих країн відмовилася від системи "відкритого вигуку", перейшовши на комп'ютерну торгівлю. На деяких біржах використовуються обидва варіанти. Примітно, що найбільша біржа світу - Нью-Йоркська фондова як і раніше використовує традиційний голосовий аукціон і в найближчі роки не збирається від нього відмовлятися. (Голосові торги зберігалися до квітня 1999 р. і на другій найбільшій Фондовій біржі світу - Токійській фондовій біржі). Очевидно, змінам перешкоджає саме те, що НФБ найбільша біржа світу, з устояними традиціями. При цьому, однак, необхідно підкреслити, що в технічному відношенні НФБ є однією із самих оснащених (передача наказів на біржу, врегулювання розрахунків, поширення інформації і т.п.).

Багато молодих бірж, на ринках, що формуються, із самого початку створюються на сучасній технічній базі, використовуючи електронні торгові системи. Електронні системи являють загрозу зайняттю у галузі. На початку 90-х у Мілані проходили страйки брокерів торговельного залу (procuratori), які протестували проти введення комп'ютерної торговельної системи. Але, звичайно, прогрес зупинити неможливо. В даний час Італійська фондова біржа - цілком електронна.

По наших розрахунках з 50 фондових бірж - членів МФБ (51-я - Чикагська біржа опціонів) лише на 17 торгівля акціями й облігаціями проходила методом "відкритого вигуку", причому на більшості з них 17 одночасно використовувалася і комп'ютерна система. На всіх інших застосовувалася тільки комп'ютерна електронна торгова система.

Автоматизовані системи відрізняються видами наказів, що можуть вводитися в торгівлю системою, правилами, що стосуються механізму виконання наказів, ступенем автоматизації механізму встановлення ціни, ступенем автоматизації механізму подачі наказів і обсягом інформації, що видається системою.

У торговельну систему можуть вводитися накази різного типу. У лімітних наказах (limit orders) оговорюється гранична ціна купівлі або продажу (купити не дорожче, продати не дешевше) і кількість цінних паперів. Такі накази, як правило, не потрібно виконувати негайно. Ринкові накази (market orders) містять відомості про кількість цінних паперів, які потрібно купити або продати, але не вказується їх ціна. Їх необхідно виконувати терміново. Денні накази (day orders) дійсні на протязі робочого дня і автоматично анулюються, якщо не виконані. Їх протилежністю є накази, дійсні до скасування (good-till-cancelled). Накази типу "все або нічого" (all or none) не допускають часткового виконання. Накази на виконання за ціною відкриття або закриття ("market on opening/closing" orders) передбачають виконання по ціні початку/закінчення торгового дня.